

KÜRESEL KRİZ ÖNCESİ VE SONRASINDA G-20 EKONOMİLERİNDE EMEK VERİMLİLİĞİ VE EMEK KULLANIMI

Osman Berke Duvan¹

¹ORCID ID: orcid.org/0000-0002-3711-8454

Öz

Ülkeler arasında yaşam standardı farklılıklarının en önemli belirleyicisi verimlilik düzeyidir. Küresel krizden önce pek çok gelişmiş ekonomide emek verimliliğindeki artış hız kesse de; verimlilik artışındaki yavaşlama, krizden sonra, daha çok dikkat çekmeye başlamıştır. Kriz sonrasında emek verimliliğindeki durağanlaşma sadece gelişmiş ekonomilerin sorunu mudur, yoksa gelişen ekonomiler de bu sorundan etkilenmekte midir? Bu çalışmada G-20 ekonomileri özelinde, bu soruya cevap aranmıştır. Çalışmada, sadece G-20'nin gelişmiş ekonomilerinde değil, gelişen ekonomilerinde de kriz sonrasında emek verimliliğinin yavaşladığı tespit edilmiştir. Yine, G-20'de çok sayıda gelişmiş ekonomide ve Türkiye gibi bazı gelişen ekonomilerde, krizden sonra, emek kullanımına hız verildiği tespit edilmiştir. Çalışmanın bir diğer bulgusu G-20'nin gelişmiş ekonomilerinde, demografik fırsat penceresinden büyümeye gelen katkının artık sona ermesidir. Ancak bu sadece gelişmiş ekonomilerin sorunu değildir. Çin ve Rusya gibi bazı gelişen G-20 ekonomilerinde de demografik fırsat penceresinin büyümeye sağladığı getiri artık sona ermiştir. Yine çalışmada, Türkiye'de de demografik getirinin sınırlarına yaklaşıldığı tespit edilmiştir. Önümüzdeki dönemde büyüme dinamikleri açısından, Türkiye'de kapanan demografik fırsat penceresinin çokça tartışılacak başlıklardan biri olacağı anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Emek Verimliliği, Emek Kullanımı, Demografik Fırsat Penceresi, Ekonomik Büyüme, Büyümenin Kaynakları

Atf için:

Duvan, O. B. (2019). Küresel kriz öncesi ve sonrasında G-20 ekonomilerinde emek verimliliği ve emek kullanımı. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 8, (22), 255-272.

---

¹ Dr, Başkent Üniversitesi, Ticaret Uzmanı, Ticaret Bakanlığı, Ankara /Türkiye
E-posta: berkeduvan@yahoo.com

LABOUR PRODUCTIVITY AND LABOUR UTILIZATION IN G-20 ECONOMIES IN PRE-AND POST-GLOBAL ECONOMIC CRISIS

ABSTRACT

The level of productivity is the main determinant of differences in standard of living between countries. Although labour productivity had already decelerated in many developed economies, productivity slowdown has been rising noticeably after global economic crisis. In this study, focusing on G-20 economies, tried to explore whether labour productivity slowdown is a matter only for developed economies or also is a problem for developing economies after the crisis. The study finds that labour productivity has been decelerating not only in developed G-20 economies, but also in developing G-20 economies after the global economic crisis. The study also reveals that after the crisis many high-income economies in G-20 and some developing economies such as Turkey accelerated labour utilization. Another finding, the contribution to growth that comes from demographic window of opportunity has already closed for developed G-20 economies. But this is the problem not only for developed economies. The demographic dividend has also ended in some developing G-20 economies such as China and Russia. The study also concluded that Turkey is also approaching the limits of demographic dividend. In the following period, this will be an important debate topic in Turkey, in terms of economic growth dynamics.

Keywords: *Labour Productivity, Labour Utilization, Demographic Window of Opportunity, Economic growth, Sources of Growth*

Giriş

Ülkeler ve bölgeler arasında, fert başına gelirle ifade edilen yaşam standardı farklılıklarının temel belirleyicisi verimliliktir. Krugman (1997, s.11), “Verimlilik her şey değildir, ancak uzun dönemde neredeyse her şeydir” derken, verimliliğin özellikle uzun dönemde ekonomiler için önemine işaret eder. Bir ülkenin yaşam koşullarını kalıcı şekilde iyileştirmesinin yegâne yolu, çalışan başına üretim miktarını artırabilmesidir.

Verimlilik artışı mevcut ürün ve hizmetlerin miktarını artırdığı gibi, emek ve sermayenin yeni üretim ve hizmet alanlarına yönlendirilmesine de imkân tanır. Verimlilik artışı aynı zamanda ülkelere; refah düzeyini yükseltmesi, yoksulluğu azaltması, sosyal güvenlik sistemini geliştirmesi için manevra imkânı sağlar. Tüm bunlara ilave olarak verimlilik, uluslararası rekabet gücünün de temel belirleyicisidir (Tang, Wang, 2004, s.422). Bu nedenle, verimliliğin önündeki engellerin kaldırılması ve kalıcı şekilde artırılması, ekonomi yönetimlerinin gündeminde önemli bir yer tutar.

Küresel krizin ardından, özellikle gelişmiş ekonomilerde, verimlilik artışında gözlenen belirgin yavaşlama yeni tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Uluslararası kuruluşlar ve akademik çevreler, gelişmiş ekonomilerde verimlilik artışındaki yavaşlamanın yapısal mı yoksa krizin etkisiyle geçici mi olduğuna cevap aramaktadır.

OECD (2016, s.16) dünyanın gelişmiş ekonomilerinin (G-7) neredeyse tamamında emek verimliliğinin küresel krizden çok önce, 1990 sonlarından başlayarak yavaşlama eğiliminde olduğunu tespit etmiştir. Benzer şekilde Adler vd. (2017, s.21) küresel krizin verimlilik kaybına neden olmakla beraber, gelişmiş ekonomilerde verimlilikteki yavaşlamanın krizden önce başladığı sonucuna varmıştır. Aynı yazarlara göre verimlilikteki gerilemenin ardında, yenilikçiliğin ve bilgi-iletişim teknolojileri devriminin ivme kaybetmesi, yaşlanan nüfus, zayıflayan küresel ticaret gibi faktörler bulunmaktadır. Yine Cette, Fernald ve Mojon (2016, s.17) ABD’de ve bazı önemli AB ekonomilerinde verimliliğin küresel krizden önce gerilemeye başladığını teyit etmektedir. Aynı yazarlar işgücü ve ürün piyasalarındaki yapısal katılıkların, Euro’ya geçişle düşen faizlerin İspanya ve İtalya gibi ekonomilerde verimliliği düşük sektörlerle kaynakları yönlendirmesinin AB ekonomilerinde verimliliğin yavaşlamasında etkili olduğu sonucuna varmıştır.

Bulgular, gelişmiş ekonomilerde yapısal sorunlara bağlı olarak, küresel krizden çok önce verimlilik artışında sıkıntuların başladığını göstermektedir. Küresel kriz, zaten yavaşlayan verimlilik artışına ilave bir yük getirmiştir. Küresel krizin ardından verimlilikte giderek belirginleşen yavaşlama Uluslararası Para Fonu yönetimini de endişelendirmiştir. Lagarde (2017), “Zayıf verimlilikle geçecek bir başka on yılın bazı ülkelerde finansal ve sosyal dengeyi sarsacağı ve küresel yaşam standartlarına zarar vereceği” uyarısında bulunmuştur.

Gelişmiş ekonomilerde verimlilik artışında gözlenen yavaşlama, küresel büyümenin seyri açısından, kuşkusuz iyi haber değildir. Ancak, verimlilik ve dolayısıyla gelir artışındaki yavaşlama sadece gelişmiş ekonomilerin mi sorunudur? Yoksa, bu sorun gelişmekte olan ekonomilere de sıçrayarak, küresel bir sorun haline mi almaktadır? Gelişmekte olan ekonomiler gelişmiş ekonomilerle gelir ve emek verimliliğindeki mevcut makası kapatabilmekte midir, yoksa makas halen açılmakta mıdır? Bu çalışma, işte bu sorulara cevap aramakta, G-20 liginde bulunan gelişen ve gelişmiş ekonomilerde, küresel kriz öncesi ve sonrasında emek verimliliği ve emek kullanımındaki gelişmeleri incelemektedir.

Yöntem ve Kullanılan Veriler

Çalışmada G-20 ekonomileri iki alt gruba ayrılmıştır. İlk grupta G-20 içinde yer alan gelişen ekonomiler, ikinci grupta ise gelişmiş ekonomiler bulunmaktadır. Ekonomilerin gruplandırılmasında, Dünya Bankası'nın ülke ekonomilerini sınıflandırma kriterinden yararlanılmıştır.

Dünya Bankası ülke ekonomilerini, fert başına düşen cari milli gelire göre, "yüksek gelirli", "yüksek-orta gelirli", "düşük-orta gelirli" ve "düşük gelirli" ekonomiler olarak sınıflandırmaktadır. Bu çalışmada, G-20 içinde yer alan yüksek-orta gelirli ve düşük-orta gelirli ekonomiler "gelişen ekonomi", yüksek gelirli ekonomiler ise "gelişmiş ekonomi" olarak değerlendirilmiştir.

Dünya Bankası, Suudi Arabistan'ı yüksek gelirli ekonomiler arasında sınıflandırmaktadır. Ancak Suudi Arabistan ekonomisinin doğal kaynaklara bağımlı özel durumu dikkate alınarak, bu çalışmaya dahil edilmemiştir. Dolayısıyla G-20 içinde yer alan on dokuz ülke ekonomisinin (AB Komisyonu yirminci üye olarak G-20 toplantılarına katılmaktadır) on sekizi çalışmanın ilgi alanındadır. Çalışmaya konu ekonomilerin tamamı, 2018 itibarıyla, dünya hasılasının (satın alma gücü paritesiyle) yüzde 72'sini oluşturmaktadır. Çalışmanın odaklandığı zaman aralığı, G-20'nin de kurulduğu yıl olan 1999 ile 2018 arasındaki son yirmi yıllık dönemdir. Bu çerçevede G-20 içindeki ekonomiler, çalışmada aşağıdaki şekilde (Tablo 1) tasnif edilmiştir.

Çalışmada G-20 ekonomilerine ait Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYH), toplam nüfus, çalışma çağındaki nüfus (15-64 yaş arası nüfus) ve toplam istihdam verilerinden yararlanılmıştır. Tüm veriler, Dünya Bankası veri tabanından alınmıştır. Çalışmada, ülkelerin yaşam standardı ve ekonomik gelişimini takip etmek için fert başına GSYH rakamları (Y/N) kullanılırken; emek verimliliği çalışan başına GSYH (Y/L) düzeyiyle ölçülmüştür.

Emek verimliliğini ölçmek amacıyla kullanılan bir diğer gösterge ise çalışılan saat başına yaratılan gelir ya da katma değerdir. Çalışan başına GSYH düzeyi, emeğin ortalama çalışma süresindeki değişimleri, çalışanların birden fazla işte veya kendi hesabına çalışmasının etkilerini yansıtmamaktadır (OECD, 2001, s.40).

Tablo.1. G-20 Ülkelerinin Gelişmişlik Düzeyi

Ekonomiler	Dünya Bankası Sınıflaması	Çalışmadaki Sınıflaması
Arjantin	Yüksek-Orta Gelir	G-20 Gelişen
Brezilya	Yüksek-Orta Gelir	G-20 Gelişen
Çin	Yüksek-Orta Gelir	G-20 Gelişen
Endonezya	Düşük-Orta Gelir	G-20 Gelişen
Hindistan	Düşük-Orta Gelir	G-20 Gelişen
Meksika	Yüksek-Orta Gelir	G-20 Gelişen
Rusya	Yüksek-Orta Gelir	G-20 Gelişen
Türkiye	Yüksek-Orta Gelir	G-20 Gelişen
G. Afrika	Yüksek-Orta Gelir	G-20 Gelişen
Kanada	Yüksek Gelir	G-20 Gelişmiş
Almanya	Yüksek Gelir	G-20 Gelişmiş
Fransa	Yüksek Gelir	G-20 Gelişmiş
İngiltere	Yüksek Gelir	G-20 Gelişmiş
İtalya	Yüksek Gelir	G-20 Gelişmiş
Japonya	Yüksek Gelir	G-20 Gelişmiş
ABD	Yüksek Gelir	G-20 Gelişmiş
Kore	Yüksek Gelir	G-20 Gelişmiş
Avustralya	Yüksek Gelir	G-20 Gelişmiş

Kaynak: Dünya Bankası

Bununla beraber çalışan başına GSYH düzeyi gerek hesaplama gerekse veriye erişim kolaylığı gibi nedenlerle verimlilik analizlerinde en çok kullanılan göstergelerin başında gelir. Üretimde emek ve sermaye kullanımındaki etkinliği beraberce dikkate alan bir diğer verimlilik ölçütü ise toplam faktör verimliliğidir.

Çalışmada, 2011 sabit “Satın Alma Gücü Paritesi (SAGP)” ile GSYH rakamları kullanılmıştır. Böylece, ülkeler arasındaki fiyat farklılıkları kontrol altına alınarak, zaman içinde ekonomik büyüklüklerin daha doğru mukayesesi mümkün kılınmıştır².

Ülkelerin yaşam düzeyindeki gelişmeyi gösteren fert başına gelirdeki artış, emek verimliliği ve emek kullanımındaki artışlardan kaynaklanır (OECD, 2018, s.36). Fert başına gelirdeki değişime emek verimliliğindeki ve emek kullanımındaki değişimlerin katkısını hesaplayabilmek için aşağıdaki ayrıştırma işlemine başvurulmuştur:

$$\Delta \left(\frac{Y_i}{N_i} \right) = \Delta \left(\frac{Y_i}{L_i} \right) * \Delta \left(\frac{L_i}{N_i} \right) \quad (1)$$

Söz konusu eşitlikte (*i*) ülke adını, *Y* ülkedeki sabit SAGP ile GSYH 'yı, *N* ülkenin nüfusunu, *L* ise ülkedeki istihdam düzeyini temsil ederken; $\Delta(Y/N)$ kişi başına gelirdeki değişimi, $\Delta(Y/L)$ emek verimliliğindeki değişimi, $\Delta(L/N)$ ise emek kullanımındaki değişimi ifade etmektedir.

² 2011 Sabit SAGP ile GSYH yapılan analizlerin benzerleri cari SAGP ile GSYH ile de gerçekleştirilmiş; çalışmadaki analiz ve yorumlara dayanak teşkil eden bulgu ve eğilimlerin büyük ölçüde değişmediği gözlenmiştir.

Ülkenin demografik yapısı, o ülkenin çalışan sayısının toplam nüfusa oranını, yani emek kullanımını belirleyen en önemli faktördür. Az gelişmiş ülkelerde çocuk işçiliği, gelişmiş ülkelerde yaşlı nüfusun istihdamda daha uzun seneler kalması söz konusu olsa da çocuk ve yaşlıların işgücüne katılımı normal şartlarda sınırlıdır. Bu nedenle, çalışma çağındaki nüfus 15 ve 64 yaş arası nüfus olarak tanımlanmış ve analizlerde kullanılmıştır. Çalışma çağındaki nüfusun toplam nüfus içindeki payının artması ekonomiler için demografik bir hediyedir. Bu demografik hediyein ekonomik büyüme üzerinde etkisi pek çok durumda sanılandan büyük olabilir (Weil, D.N., 2005, s.145).

Emek kullanımındaki artışa, istihdamdaki artışın doğrudan katkısıyla, demografik yapının katkılarını ayırıştırabilmek için (1) numaralı eşitlikteki emek kullanımı aşağıdaki şekle dönüştürülmüştür:

$$\Delta \left(\frac{L_i}{N_i} \right) = \Delta \left(\frac{L_i}{N_i^{15-64}} \right) * \Delta \left(\frac{N_i^{15-64}}{N_i} \right) \quad (2)$$

(2) numaralı eşitliğin sağındaki ilk terim istihdam oranındaki değişimi, ikinci terim ise çalışma çağındaki nüfusun toplam nüfusa oranındaki değişimi yani demografik hediyein büyümeye sağladığı katkıyı göstermektedir. Böylece kişi başına gelir artışına emek verimliliğinin, istihdamın ve demografik yapının sunduğu katkıları belirlemek mümkün olmaktadır.

$$\Delta \left(\frac{Y_i}{N_i} \right) = \Delta \left(\frac{L_i}{N_i} \right) * \Delta \left(\frac{L_i}{N_i^{15-64}} \right) * \Delta \left(\frac{N_i^{15-64}}{N_i} \right) \quad (3)$$

G-20 ekonomilerinde fert başına gelirdeki değişmeye kaynaklık eden faktörlerin katkıları hesaplanırken (3) numaralı eşitlikten yararlanılmıştır.

Temel Bulgular

Gelişen Ekonomilerin Gelişmiş Ekonomilerin Gelir Düzeyine Yakınsaması
2008-2009 yıllarında küresel sistemin merkezinde çıkan kriz, özellikle gelişmiş ekonomileri sarsmıştır. G-20'nin gelişmiş ekonomileri küresel krizden daralarak çıkarken, G-20'nin gelişen ekonomileri krizi nispeten az hasarla atlattır. Başta, ABD olmak üzere, gelişmiş ekonomiler olağanüstü parasal ve genişlemeci mali tedbirler uygulayarak büyüme patikasına yeniden dönebilmiştir. Ancak G-20'nin hem gelişmiş hem de gelişen ekonomilerinin krizden sonra yakaladığı büyüme hızları, kriz öncesi performanslarının gerisindedir. Summers (2015, s.279), ABD başta olmak üzere, gelişmiş ekonomilerde büyümenin bir türlü potansiyeline yaklaşamamasını “uzun dönemli durgunluk (secular stagnation)” kavramıyla açıklamıştır.

Tablo.2. G-20 Ekonomilerinde Büyüme Performansı

	1999-2002	2003-2007	2008-2009	2010-2014	2015-2018
G-20 Gelişen	5.0	8.2	5.1	6.5	5.3
G-20 Gelişen (Çin Hariç)	3.3	6.2	2.1	4.9	3.9
G-20 Gelişmiş	2.6	2.5	-1.6	1.9	2.0
G-20 Toplam	3.4	4.8	1.4	4.2	3.7

Kaynak: Dünya Bankası verileri kullanılarak tarafımızca hesaplanmıştır.

Gelişen ekonomilerde fert başına gelirin, gelişmiş ekonomilerden daha hızlı artarak bu ekonomilerin gelir seviyesine zamanla yaklaşması olarak adlandırılan yakınsama hipotezi ekonomi yazınının çokça ilgisini çekmiş konulardan biridir.³ Gelişmiş ekonomilerde kriz sonrasında yaşanan durgunluk, gelişen ekonomilerin bu gruba yaklaşması için bir fırsat tanımış mıdır? Tanıdıysa, gelişen ekonomiler bu fırsattan ne kadar yararlanabilmiştir.

Tablo.3. G-20'nin Gelişen Ekonomilerinde Fert Başına Gelir (ABD=100 İken, 2011 SAGP ile)

Yıllar	Arlantın	Brezilya	Çin	Endonezya	Hindistan	Meksika	Rusya	Türkiye	G. Afrika
1999	34.4	25.0	7.7	12.7	6.0	35.2	29.0	29.8	21.3
2000	32.8	25.0	8.1	12.7	5.9	35.3	31.1	30.4	21.2
2001	31.0	25.0	8.7	13.0	6.1	34.7	32.8	28.1	21.5
2002	27.1	25.2	9.3	13.3	6.2	33.9	34.2	29.3	21.9
2003	28.6	24.7	10.0	13.5	6.4	33.3	36.2	29.9	21.8
2004	30.0	25.1	10.7	13.6	6.7	33.2	37.8	31.4	21.9
2005	31.5	24.9	11.5	13.8	6.9	32.6	39.4	32.9	22.2
2006	33.1	25.2	12.7	14.1	7.2	33.0	42.0	34.2	22.7
2007	35.4	26.2	14.3	14.7	7.6	33.0	45.2	35.2	23.4
2008	36.9	27.6	15.7	15.5	7.8	33.2	48.1	35.4	24.1
2009	35.6	28.2	17.7	16.6	8.5	32.1	45.9	34.5	24.2
2010	38.2	29.5	19.2	17.1	9.0	32.7	47.1	36.3	24.2
2011	39.7	30.2	20.8	17.8	9.3	33.1	48.7	39.4	24.4
2012	38.3	30.0	22.0	18.3	9.5	33.4	49.7	40.0	24.2
2013	38.3	30.3	23.3	18.8	9.9	33.0	49.9	42.2	24.1
2014	36.4	29.7	24.4	19.2	10.3	32.9	49.3	42.9	23.8
2015	36.2	27.8	25.4	19.5	10.8	32.9	47.1	43.8	23.2
2016	34.8	26.5	26.8	20.0	11.5	33.2	46.8	44.1	22.8
2017	34.8	26.1	28.0	20.5	12.0	33.0	46.8	45.9	22.5
2018	32.8	25.7	29.1	20.8	12.4	32.5	46.8	45.4	21.8

Kaynak: Dünya Bankası verileri kullanılarak tarafımızca hesaplanmıştır.

G-20'nin gelişen ve gelişmiş ekonomilerinde hayat standardını gösteren fert başına gelirin, teknolojik sınır kabul edilen ABD'deki fert başına gelire zaman içinde yaklaşıp yaklaşmadığını, yaklaştıysa bunun ne düzeyde olduğunu tespit edebilmek amacıyla Tablo.3 ve Tablo.4 oluşturulmuştur. Her iki tablo, ABD'deki fert başına gelir 100 iken ABD'ye oranla, G-20 ekonomilerinde fert başına gelirin ne olduğunu göstermektedir.

³ "Yakınsama hipotezi" ve "Yakınsamanın türleri" konusunda detaylı bir yazın taraması için bakınız İslam (2003).

Son 20 yılda, G-20'nin gelişen ve gelişmiş ekonomilerinde, ABD'ye yakınsama konusunda başarılı olabilen ekonomi sayısının son derece sınırlı olduğu dikkati çekmektedir. Bu dönemde, gelişen G-20 ekonomilerinden Arjantin, Brezilya, Meksika ve G. Afrika, ABD'ye yakınsama konusunda başarılı olamamıştır. Yine küresel krizin ardından, ABD'ye yakınsama konusunda, başarı gösterebilen G-20'nin gelişen ekonomileri yalnızca Çin, Endonezya, Hindistan ve Türkiye'dir.

Ancak G-20'nin gelişmiş ekonomilerinde daha farklı bir eğilim yaşanmaktadır. Pek çok gelişmiş G-20 ekonomisinde fert başına gelir son yirmi yılda ABD'ye yakınsamak bir yana, ABD'den uzaklaşmaktadır. Bu dönemde gelişmiş G-20 ekonomileri içinde Güney Kore ve kısmen Avustralya dışında fert başına gelirini ABD'den daha hızlı artırabilen ekonomi bulunmamaktadır. Kriz sonrasında gelişmiş G-20 ekonomileri içinde yakınsama anlamında en iyi performans Güney Kore'nindir.

Tablo.4. G-20'nin Gelişmiş Ekonomilerinde Fert Başına Gelir (ABD=100 İken, 2011 SAGP ile)

Yıllar	Kanada	Almanya	Fransa	İngiltere	İtalya	Japonya	G. Kore	Avustralya
1999	81.2	80.6	75.8	72.5	79.5	74.4	43.3	77.7
2000	82.2	80.5	76.0	72.6	80.0	74.2	45.5	77.5
2001	82.8	81.7	76.9	74.4	81.4	74.3	47.2	77.9
2002	83.6	81.0	76.6	75.3	80.8	73.6	50.0	79.4
2003	82.8	78.8	75.2	76.0	79.0	73.1	50.2	79.2
2004	82.2	77.5	74.7	75.2	77.5	72.7	51.0	79.3
2005	81.9	76.1	73.5	75.1	75.9	72.0	51.5	78.7
2006	81.7	77.6	73.4	75.0	75.8	71.7	52.9	78.3
2007	81.8	79.5	74.0	75.6	75.9	72.1	55.0	80.0
2008	82.6	81.4	74.6	75.6	75.4	72.1	56.8	82.2
2009	82.1	79.7	74.6	74.4	73.4	70.5	58.9	85.0
2010	82.3	81.7	74.4	73.8	73.2	72.3	61.3	83.9
2011	83.3	85.6	75.1	73.8	72.9	71.7	62.6	84.1
2012	82.6	84.6	73.8	73.3	69.6	71.8	62.8	84.6
2013	82.7	83.8	73.0	73.4	66.8	72.5	63.6	84.4
2014	82.8	83.8	72.1	73.8	65.2	71.7	64.2	83.9
2015	81.0	82.8	71.1	73.3	64.5	71.1	64.3	82.8
2016	80.3	83.3	71.0	73.5	64.8	71.1	65.3	83.2
2017	80.5	83.5	71.5	73.2	64.9	71.4	66.0	82.4
2018	79.1	82.5	71.0	72.1	64.2	70.6	66.0	81.6

Kaynak: Dünya Bankası verileri kullanılarak tarafımızca hesaplanmıştır.

Kore'yi Almanya ve Avustralya izlemiştir. Kriz sonrasında, İtalya başta olmak üzere, gelişmiş diğer ekonomiler ABD karşısında zemin yitirmiştir. Son yirmi yılda, G-20'nin gelişen ekonomileri içinde hayat standardını istikrarlı şekilde artırarak, bir üst lige sıçrayan yegâne ekonomi, Güney Kore'dir. 1990 sonlarından itibaren gelirini ABD'den daha hızlı artırabilen diğer ekonomiler ise Çin,

Endonezya, Hindistan, Rusya ve Türkiye'dir. Rusya'nın 2014'te Kırım'ı ilhakının ardından bu ülkeye uygulanan yaptırımlar Rus ekonomisinde fert başına gelir artışını zayıflatmıştır. Son yirmi yılda G-20'nin gelişen ekonomilerinde sınırlı sayıda ekonomi refah düzeyini ABD'ye yaklaştırma konusunda başarı yakalamıştır. Bununla birlikte bu ligde yer alan ekonomiler henüz ABD'deki fert başına gelirin yarısına bile ulaşamamıştır.

Gelişen ve Gelişmiş Ekonomiler Arasında Verimlilikte Yakınsama

Ülkeler arasında gelir farklılıklarını belirleyen temel faktör verimlilik farkı olduğuna göre, gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomiler arasında hayat standardı farklılıklarının ortadan kalkması veya azalması için her şeyden önce verimlilik farkının zamanla azalması gerekmektedir. G-20'nin gelişen ekonomileri ABD ile verimlilik farkını kapatmakta ne derecede başarılı olmaktadır? Yine gelişmiş ekonomiler arasındaki verimlilik farklarının seyri ne şekildedir? Bu sorulara cevap bulmak için Tablo.5 ve Tablo.6 oluşturulmuştur.

Tablo.5. G-20'nin Gelişen Ekonomilerinde Emek Verimliliği (ABD=100 İken, 2011 SAGP ile)

Yıllar	Arjantin	Brezilya	Çin	Endonezya	Hindistan	Meksika	Rusya	Türkiye	G. Afrika
1999	43.9	31.0	6.7	14.3	7.5	43.7	32.8	44.6	40.2
2000	42.4	30.5	7.0	14.4	7.4	44.1	34.1	47.5	39.8
2001	40.7	29.8	7.5	14.7	7.5	43.0	35.4	44.4	40.0
2002	36.3	29.0	8.0	15.1	7.4	41.3	35.4	46.5	41.4
2003	35.9	28.2	8.5	15.3	7.6	40.7	37.2	48.3	41.3
2004	36.6	27.9	9.1	15.5	7.8	39.7	38.3	51.9	40.9
2005	37.9	27.7	9.9	16.3	8.2	38.8	39.4	54.5	40.1
2006	39.2	27.9	10.9	16.6	8.8	38.8	42.0	56.7	40.2
2007	41.6	28.8	12.3	16.7	9.5	38.4	44.0	58.1	40.8
2008	43.0	29.5	13.5	17.2	9.8	38.3	46.2	57.4	38.6
2009	39.7	29.0	14.6	17.4	10.5	35.7	43.1	54.0	39.0
2010	41.8	30.0	15.6	17.4	11.2	35.7	43.4	53.4	40.2
2011	43.1	30.8	16.9	17.9	11.8	35.9	44.9	55.4	40.5
2012	42.0	30.5	18.1	18.3	12.4	35.8	45.9	56.4	40.3
2013	42.4	30.7	19.3	19.1	12.9	35.4	46.8	58.9	39.9
2014	41.0	30.2	20.5	19.6	13.5	35.8	46.8	60.4	39.6
2015	41.0	28.8	21.7	20.2	14.2	35.5	45.2	61.2	38.2
2016	39.9	28.6	23.1	20.9	15.0	35.8	45.3	61.5	38.6
2017	40.3	28.6	24.5	21.2	15.6	35.6	46.0	63.4	38.0
2018	40.7	28.3	25.7	21.6	16.1	34.9	46.1	63.6	37.3

Kaynak: Dünya Bankası verileri kullanılarak tarafımızca hesaplanmıştır.

Küresel krizin ardından ABD ile verimlilik açığını kapatan gelişen ekonomi sayısı sınırlıdır. Bu çerçevede Çin, Endonezya, Hindistan, Rusya ve Türkiye'de istihdam edilenlerin verimliliği ile ABD'de istihdam edilenlerin verimliliği arasındaki makas krizden sonra da kapanmaya devam etmiştir. Krizden sonra fert başına gelirini ABD'den daha hızlı artıran ekonomilerin aynı zamanda verimliliğini artıran ekonomiler olması şaşırtıcı değildir. Ayrıca bu ekonomilerin, küresel kriz öncesinde de verimlilik makasını kapatma konusunda başarılı olduğu dikkati çekmektedir. Buna karşın Arjantin, Brezilya, Meksika, Güney Afrika gerek kriz

öncesinde gerekse kriz sonrasında verimlilik farkını kapatma konusunda başarılı olamamıştır.

Tablo.6. G-20'nin Gelişmiş Ekonomilerinde Emek Verimliliği (ABD=100 İken, 2011 SAGP ile)

Yıllar	Kanada	Almanya	Fransa	İngiltere	İtalya	Japonya	G. Kore	Avustralya
1999	82.5	89.6	94.3	76.9	107.9	71.5	47.2	82.9
2000	82.7	89.3	93.1	76.8	107.9	71.9	48.2	82.1
2001	82.4	89.6	92.2	77.3	106.2	71.8	48.9	81.8
2002	81.1	88.0	90.2	76.9	102.1	71.1	49.9	81.7
2003	78.5	86.0	86.6	76.6	97.9	70.4	50.2	80.2
2004	77.5	85.8	86.9	75.6	93.8	70.0	50.3	79.8
2005	77.6	84.0	85.8	75.7	93.6	69.7	51.0	78.3
2006	77.5	84.7	86.6	76.1	93.3	69.7	52.6	77.5
2007	76.4	84.7	86.3	76.4	93.2	69.7	54.3	77.3
2008	76.1	84.7	85.5	75.3	92.2	69.2	55.8	78.2
2009	74.5	79.3	83.0	72.4	88.3	65.9	56.1	78.6
2010	73.4	79.3	81.9	71.1	88.1	66.8	57.3	76.1
2011	74.1	79.7	83.0	71.4	88.1	66.4	58.1	76.0
2012	74.2	79.1	82.6	71.2	85.9	67.3	58.2	77.9
2013	74.6	78.2	82.8	71.4	86.1	67.6	58.8	79.0
2014	75.7	78.5	83.5	71.3	85.7	66.8	59.0	79.8
2015	74.9	78.5	83.1	71.0	85.0	66.6	59.3	79.2
2016	75.5	79.2	83.7	71.6	84.7	66.7	60.6	80.4
2017	76.1	79.7	83.9	71.8	84.5	66.8	61.4	80.0
2018	75.2	79.4	83.4	70.7	83.5	66.5	61.6	79.6

Kaynak: Dünya Bankası verileri kullanılarak tarafımızca hesaplanmıştır.

G-20'nin gelişen ekonomileri içinde Türkiye'nin durumu dikkat çekicidir. İçinde bulunduğumuz grupta, verimlilik makasını kapatma konusunda en başarılı ekonominin Türkiye olduğu dikkati çekmektedir. Aynı gruptaki diğer ekonomilerde verimlilik düzeyi ABD'nin yarısına bile gelememişken, Türkiye'de çalışanların verimlilik düzeyi ABD'nin yüzde 64'üne yaklaşmıştır. Bu, kendi grubundaki en yüksek orandır. 2018 itibarıyla, aynı verimlilik düzeyi gelişmiş G-20 ekonomilerinden Güney Kore'de yüzde 62 iken, Japonya'da yüzde 66 civarındadır. Türkiye'de çalışanların verimliliği Asya'nın iki büyük ekonomisindeki çalışanların seviyesine ulaşmıştır⁴. Ancak bu iki ekonomi, yüksek gelirli ekonomiler ligindeyken Türkiye, Dünya Bankası sınıflamasına göre, üst-orta gelir grubundadır. Aradaki fark istihdam oranları arasındaki farktan kaynaklanmaktadır. Türkiye, G-20 içinde en düşük istihdam oranına sahipken, Asya ekonomileri oldukça yüksek istihdam oranlarına sahiptir (bakınız Tablo 10).

Küresel krizin ardından gelişmiş ekonomilerde de ABD ile verimlilik açığını kapatabilen ülke sayısı sınırlıdır. Kriz öncesiyle karşılaştırıldığında emek verimliliğini hissedilir şekilde artıran tek ekonomi Güney Kore'dir. Güney Kore'yi ise sadece Avustralya takip etmektedir. Krizden sonra G-20'nin diğer

⁴ Fert başına gelirden ABD'ye yakınsama konusunda daha sınırlı performans gösteren Türkiye'nin, emek verimliliğinde kayda değer bir performans göstermesi dikkat çekicidir. Bunun ardındaki nedenlerin detaylı bir şekilde incelenmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir. Türkiye'de kayıt dışı istihdam oranının yüksekliği, özellikle 2011'den sonra Suriyeli çalışanların istihdam rakamlarında görünmemekle beraber GSYH 'ya katkı yapması, milli gelir revizyonlarının serilerde yarattığı kırılmalar bu performans farklılığında etkili olabilir.

gelişmiş ekonomilerinde ise emek verimliliğinin zayıfladığı görülmektedir. Ancak söz konusu ekonomilerde verimlilikteki zayıflamanın krizden çok önce başladığı da dikkati çekmektedir.

Kriz Öncesi ve Sonrasında Emek Verimliliği ve Kullanımındaki Değişim

Küresel krizden önce, 2003-2007 arasında, G-20'nin gelişen ekonomilerinin neredeyse tamamında fert başına gelir artışının itici gücü emek verimliliğindeki artış olmuştur. Buna istisna ekonomiler ise Meksika ve Güney Afrika'dır. Aynı dönemde gelişen ekonomilerin büyük bir kısmında emek kullanımının büyümeye katkısı son derece sınırlıdır (bakınız Tablo.7).

Krizin yaşandığı 2008-2009'da özellikle Meksika ve Türkiye'de emek verimliliği ciddi şekilde düşmüştür. Krizde, Arjantin ve Güney Afrika'da da emek verimliliği ciddi kayıplar yaşamıştır. Krizden sonraysa gelişen ekonomilerin verimlilik performanslarında durgunluk gözlenmektedir. G-20'nin tüm gelişen ekonomilerinde emek verimliliğindeki artış kriz öncesine göre (2003-2007) yavaşlamıştır. Hatta 2014-2018 arasında Brezilya ve Güney Afrika'da emek verimliliği yıllık ortalama yüzde 0,8 oranında gerilemiştir.

Krizden sonra, Türkiye'de de verimlilik artış hızı yavaşlamaktadır. Türkiye'de, 2003-2007 arasında, emek verimliliğinin yıllık ortalama artış hızı yüzde 6,4 iken; aynı artış hızı 2010-2014 döneminde yüzde 3,4'e, 2014-2018 arasında ise yüzde 2,3'e kadar düşmüştür.

G-20 ekonomilerinde, kriz sonrasında asıl dikkat çekici gelişme, emek kullanımındaki artışta gözlenmektedir. Birçok ekonomide küresel krizin ardından emek kullanımının büyümeye katkısı ciddi oranda artmıştır. Bu çerçevede Türkiye, G-20'nin tamamında dikkat çeken ekonomiler arasındadır. Türkiye'de emek kullanımının büyümeye katkısı uzun yıllar boyunca negatif seyrederken, küresel krizden sonra tablo değişmiştir. Türkiye'de 2010-2014 arasında emek kullanımı yıllık ortalama yüzde 2,4 artış göstermiştir. Emek kullanımı, 2015-2018 arasında, zayıflasa da ekonomik büyümeye halen pozitif katkı (yüzde 0,9) vermektedir.

Kriz sonrasında emek kullanımının büyümeyi desteklediği diğer gelişen ekonomiler Endonezya, Meksika, Brezilya ve sınırlı da olsa Rusya'dır. Krizin ardından Güney Afrika ve Arjantin'de büyümeye emek kullanımından gelen herhangi bir pozitif katkı yoktur. Yine 2015-2018 döneminde Brezilya'da da emek kullanımının büyümeye katkısı negatife dönmüştür.

G-20'nin gelişmiş ekonomilerine dönersek, kriz sonrasında bu ekonomilerde de verimlilik artışının zayıfladığı görülmektedir. Diğer çalışmaların bulgularına paralel olarak, başta ABD, İngiltere, Güney Kore, Japonya gibi gelişmiş ekonomilerde verimlilikteki yavaşlamanın krizden önce başladığı anlaşılmaktadır. Küresel krizin hemen ardından (2010-2014) Kanada, Fransa, Japonya ve Avustralya'da verimlilikteki toparlanma, ekonomik toparlanmaya destek vermiştir. Ancak son dönemde (2015-2018) söz konusu ekonomilerde verimlilikteki artışın yeniden zayıfladığı görülmektedir.

Tablo.7. G-20'nin Gelişen Ekonomilerinde Fert Başına Gelir Artışının Kaynakları (Yıllık Ortalama, Yüzde)

	Arjantin	Brezilya	Çin	Endonezya	Hindistan	Meksika	Rusya	Türkiye	G. Afrika
$\Delta(Y/N)$: Fert Başına Gelirdeki Değişim									
1999-2002	-6.0	0.9	7.6	2.0	3.5	0.4	7.0	-0.7	1.8
2003-2007	7.6	2.8	11.0	4.1	6.2	1.4	7.9	5.9	3.4
2008-2009	-2.0	1.5	9.0	3.9	3.9	-3.6	-1.5	-3.2	-0.6
2010-2014	1.8	2.4	8.1	4.4	5.3	1.9	2.8	5.9	1.0
2015-2018	-0.9	-2.0	6.2	3.8	6.4	1.4	0.3	3.1	-0.5
$\Delta(Y/N) = \Delta(Y/L) * \Delta(L/N)$									
$\Delta(Y/L)$: Emek Verimliliğindeki Değişim									
1999-2002	-4.0	-0.7	7.7	2.5	3.0	0.2	3.4	1.4	2.3
2003-2007	4.5	1.6	10.9	3.8	6.8	0.3	6.3	6.4	1.5
2008-2009	-2.0	0.7	9.3	2.3	5.7	-3.2	-0.7	-3.2	-2.0
2010-2014	1.8	2.0	8.3	3.6	6.3	1.1	2.8	3.4	1.5
2015-2018	0.8	-0.6	6.7	3.5	5.6	0.4	0.6	2.3	-0.5
$\Delta(L/N)$: Emek Kullanımındaki Değişim									
1999-2002	-2.1	1.6	-0.1	-0.4	0.5	0.1	3.4	-2.1	-0.4
2003-2007	3.0	1.2	0.1	0.3	-0.6	1.1	1.5	-0.5	1.9
2008-2009	0.0	0.7	-0.3	1.6	-1.7	-0.3	-0.9	0.1	1.4
2010-2014	0.0	0.5	-0.2	0.8	-1.0	0.8	0.1	2.4	-0.5
2015-2018	-1.6	-1.4	-0.5	0.3	0.8	1.0	-0.3	0.9	0.0

Kaynak: Dünya Bankası verileri kullanılarak tarafımızca hesaplanmıştır

Krizden çıkarken emek kullanımı, sadece gelişen ekonomilerde değil, gelişmiş ekonomilerde de gelir artışına destek vermiştir. ABD, İngiltere, Japonya, Güney Kore ve Almanya krizden çıkış sürecinde (2010-2014) emek kullanımıyla büyümeyi desteklemeye çalışırken, son yıllarda bu ekonomilere Fransa, İtalya ve Avustralya da katılmıştır. Almanya'da ise 2015-2018 döneminde emek kullanımının büyüme katkısı olmamıştır.

Küresel krizden çıkışta emek kullanımındaki artış, kriz esnasında yaşanan istihdam kayıplarının telafi edilmesi bakımından elbette olumludur. Ancak bunun sürdürülebilirliği her ekonomi için aynı değildir. Özellikle yaşanan ve demografik fırsat penceresi kapanan ekonomilerde emek kullanımının büyümeyi sonsuza dek sürüklemesi mümkün görünmemektedir (OECD 2017, s:19). Nitekim, krizden sonra, gelişmiş ekonomilerin büyümesinde yaşanan zayıflamanın nedenleri arasında demografik yapının da rol oynadığına dair çalışmaların sayısında son yıllarda artış gözlenmektedir.

Tablo.8. G-20'nin Gelişmiş Ekonomilerinde Fert Başına Gelir Artışının Kaynakları (Yıllık Ortalama, Yüzde)

	Kanada	Almanya	Fransa	İngiltere	İtalya	Japonya	ABD	Kore	Avustralya
$\Delta(Y/N)$: Fert Başına Gelirdeki Değişim									
1999-2002	2.8	1.5	1.9	2.6	1.7	0.5	1.8	7.2	2.5
2003-2007	1.6	1.7	1.3	2.1	0.7	1.6	2.0	4.0	2.2
2008-2009	-2.1	-2.1	-1.8	-3.1	-3.8	-3.3	-2.2	1.1	0.7
2010-2014	1.6	2.4	0.7	1.2	-1.0	1.7	1.4	3.1	1.1
2015-2018	0.5	1.3	1.3	1.1	1.3	1.3	1.7	2.4	1.0
$\Delta(Y/N) = \Delta(Y/L) * \Delta(L/N)$									
$\Delta(Y/L)$: Emek Verimliliğindeki Değişim									
1999-2002	1.6	1.2	0.9	2.0	0.2	1.5	2.2	5.1	1.9
2003-2007	0.6	1.0	0.9	1.6	-0.1	1.4	1.8	3.5	0.6
2008-2009	-1.0	-2.9	-1.6	-2.3	-2.3	-2.5	0.3	2.0	1.2
2010-2014	1.4	0.9	1.2	0.8	0.5	1.4	1.1	2.2	1.4
2015-2018	0.8	1.3	0.9	0.8	0.3	0.8	1.0	2.0	0.9
$\Delta(L/N)$: Emek Kullanımındaki Değişim									
1999-2002	1.1	0.4	1.0	0.6	1.6	-0.9	-0.4	2.0	0.6
2003-2007	1.0	0.7	0.5	0.5	0.8	0.2	0.3	0.5	1.5
2008-2009	-1.1	0.8	-0.3	-0.7	-1.5	-0.8	-2.6	-0.9	-0.5
2010-2014	0.1	1.5	-0.5	0.4	-1.5	0.3	0.3	1.0	-0.3
2015-2018	-0.3	0.0	0.4	0.4	1.0	0.5	0.7	0.4	0.1

Kaynak: Dünya Bankası verileri kullanılarak tarafımızca hesaplanmıştır

Kriz Sonrasında Demografik Yapının Büyüme Etkisi

Küresel krizden sonra gelişmiş ekonomilerin büyük kısmı emek kullanımına hız vermiştir. Diğer yandan G-20'nin gelişmiş ekonomilerinin tamamında çalışma çağındaki nüfusun toplam nüfus içindeki payı gerilemektedir (bakınız Tablo.9). Demografik fırsat penceresi bu ekonomiler için kapanmış ve büyümeyi negatif etkilemeye başlamıştır. Dolayısıyla gelişmiş ekonomiler, doğrudan istihdam artışıyla emek kullanımını gerçekleştirmiştir. Nitekim, krizden sonra Almanya, Japonya, Fransa, İngiltere ve Güney Kore gibi ekonomilerde istihdam oranı rekor seviyelere çıkmıştır (bakınız Tablo.10).

Krizin ardından, istihdam edilenlerin oranı Türkiye'de de artmış olsa da G-20 içinde, Güney Afrika'nın ardından, en düşük istihdam oranı Türkiye'dedir. Türkiye'nin düşük istihdam oranı, demografik yapının sunduğu fırsatları, Türkiye'nin tam olarak kullanamadığını göstermektedir.

Tablo.9. Çalışma Çağındaki Nüfusun (15-64 Yaş) Toplam Nüfus İçinde Payı (Ortalama, Yüzde)

G-20 Gelişen	1999-2002	2003-2007	2008-2009	2010-2014	2015-2018
Arjantin	62.2	62.9	63.5	63.8	63.9
Brezilya	65.0	66.7	67.9	68.9	69.7
Çin	68.8	72.2	73.6	73.5	71.9
Endonezya	64.6	65.3	66.0	66.5	67.3
Hindistan	61.0	62.4	63.5	64.7	66.1
Meksika	60.9	62.4	63.7	65.0	66.4
Rusya	69.4	70.9	72.0	71.3	68.6
Türkiye	63.4	64.7	65.6	66.2	66.8
G. Afrika	62.5	63.9	64.6	65.2	65.6
G-20 Gelişmiş	1999-2002	2003-2007	2008-2009	2010-2014	2015-2018
Kanada	68.4	69.2	69.5	68.8	67.2
Almanya	67.7	66.7	66.1	65.9	65.5
Fransa	65.2	65.1	65.0	64.0	62.4
İngiltere	65.2	65.9	66.0	65.2	63.9
İtalya	67.4	66.4	65.8	64.9	63.6
Japonya	68.1	66.5	65.0	62.9	60.3
ABD	66.1	66.7	66.9	66.6	65.8
Kore	72.3	72.4	72.9	73.3	72.7
Avustralya	66.9	67.3	67.6	67.0	65.7

Kaynak: Dünya Bankası verileri kullanılarak tarafımızca dönem ortalaması alınarak hesaplanmıştır.

Türkiye'nin demografik yapısında dikkat çekici bir diğer gelişme ise demografik fırsat penceresinin büyümeye sunduğu pozitif katkının giderek azalmasıdır. Ekonomik olarak aktif çağdaki nüfusun toplam nüfus içindeki payının artması potansiyel büyüme açısından kuşkusuz olumludur. Türkiye'de çalışma çağındaki nüfusun toplam nüfus içindeki payı halen artmakla beraber, son dönemde söz konusu demografik getirinin sınırlarına yaklaşıldığı anlaşılmaktadır. Nitekim, 1999-2002 döneminde demografik yapıdan büyümeye gelen pozitif katkı yıllık ortalama 0,5 puandır. Bu doğrudan demografik yapının sunduğu bir hediyedir. Ancak bu hediyein katkısı kriz sonrasında yıllık ortalama 0,2 puana kadar inmiştir (bakınız Tablo.11).

Tablo.10. İstihdam Oranları (Ortalama, İstihdam/15-64 Yaş Arası Nüfus)

G-20 Gelişen	1999-2002	2003-2007	2008-2009	2010-2014	2015-2018
Arjantin	60.5	64.0	65.6	66.0	64.3
Brezilya	62.9	65.4	66.7	66.3	63.9
Çin	82.5	78.5	76.8	76.6	76.9
Endonezya	67.1	64.5	66.8	68.8	68.8
Hindistan	65.3	64.6	60.0	55.6	55.7
Meksika	65.1	65.4	65.7	65.9	67.1
Rusya	65.1	68.3	69.5	70.0	71.9
Türkiye	49.7	45.5	45.5	49.4	51.6
G. Afrika	41.8	41.9	45.8	42.8	43.4
G-20 Gelişmiş	1999-2002	2003-2007	2008-2009	2010-2014	2015-2018
Kanada	72.0	74.3	74.8	74.9	76.1
Almanya	65.8	66.6	70.6	74.8	76.9
Fransa	62.2	63.9	64.7	64.5	65.7
İngiltere	72.1	73.0	73.1	73.4	77.0
İtalya	55.2	59.5	59.5	57.2	57.8
Japonya	74.6	75.5	77.2	79.3	84.9
ABD	74.2	72.7	71.0	69.6	73.0
Kore	64.9	67.6	67.3	68.3	71.1
Avustralya	69.8	72.5	74.9	74.9	75.6

Kaynak: Dünya Bankası verileri kullanılarak tarafımızca dönem ortalaması alınarak hesaplanmıştır.

Demografik fırsat penceresinin kapanmaya başlaması, özellikle orta ve uzun dönemde büyüme dinamiklerinin seyri açısından son derece önemlidir. Diğer taraftan, gelişen G-20 ekonomilerinden Çin ve Rusya'nın demografik yapının sunduğu getiriye kaybettiği görülmektedir. Her iki ekonomide de çalışma çağındaki nüfusun toplam nüfus içindeki payı gerilemektedir.

Demografik yapıdaki farklılıklar sadece büyüme hızını değil, verimliliği de etkilemektedir. Çalışma çağındaki nüfusun yaş profiliyle ekonomilerin verimlilik düzeyi arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Yaşla beraber çalışanın iş tecrübesi ve verimliliği artarken; istihdam edilenler içinde genç ve tecrübesiz çalışanların payı arttıkça verimlilik düzeyi de düşmektedir.

Vandenbroucke (2017, s.11), ABD ekonomisinde yeni milenyumla beraber emek verimliliğindeki düşüşü, 1946 ve 1957 yılları arasında bebek patlaması esnasında doğan tecrübeli kuşağın işgücünden çekilmesine bağlamaktadır.

Tablo.11. G-20'nin Gelişen Ekonomilerinde Demografik Yapının Büyümeye Katkısı (Yıllık Ortalama, Yüzde)

	Arjantin	Brezilya	Çin	Endonezya	Hindistan	Meksika	Rusya	Türkiye	G. Afrika
$\Delta(L/N) = \Delta(L/N15-64) * \Delta(N15-64/N)$									
$\Delta(L/N15-64)$: İstihdam Katısındaki Değişim									
1999-2002	-2.4	0.9	-1.0	-0.9	0.0	-0.4	2.7	-2.5	-1.1
2003-2007	2.7	0.6	-0.8	0.0	-1.1	0.6	1.0	-0.9	1.5
2008-2009	-0.3	0.3	-0.6	1.3	-2.2	-1.0	-1.2	-0.3	1.1
2010-2014	0.0	0.1	0.0	0.5	-1.5	0.2	0.6	2.1	-0.7
2015-2018	-1.7	-1.5	0.1	0.0	0.4	0.6	0.7	0.6	-0.1
$\Delta(N15-64/N)$: Demografik Yapı Katısındaki Değişim									
1999-2002	0.3	0.6	0.9	0.5	0.5	0.5	0.7	0.5	0.6
2003-2007	0.3	0.6	1.0	0.2	0.5	0.6	0.5	0.4	0.4
2008-2009	0.3	0.5	0.3	0.3	0.5	0.6	0.3	0.3	0.3
2010-2014	0.1	0.4	-0.2	0.2	0.5	0.6	-0.5	0.2	0.2
2015-2018	0.1	0.1	-0.6	0.3	0.4	0.3	-1.0	0.2	0.1

Kaynak: Dünya Bankası verileri kullanılarak tarafımızca hesaplanmıştır.

Feyrer (2007, s.107), ülkeler arasında verimlilik farklarının açıklanmasında demografik yapıdaki farklılıkların önemli rol oynadığını ileri sürmektedir. Verimliliğin en yüksek olduğu yaş grubu 40'lı yaşlarken, yoksul ülkelerin çalışma çağındaki nüfusu içinde bu yaş grubundaki nüfus, zengin ülkelere göre çok daha azdır. Yine Liu ve Westelius (2016, s.10), Japonya'da çalışma çağındaki nüfusun yaş dağılımının bu ekonominin verimliliği üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu tespit etmiştir.

Tablo.12. G-20'nin Gelişmiş Ekonomilerinde Demografik Yapının Büyüme Katkısı (Yıllık Ortalama, Yüzde)

	Kanada	Almanya	Fransa	İngiltere	İtalya	Japonya	ABD	Kore	Avust- ralya
$\Delta(L/N) = \Delta(L/N15-64) * \Delta(N15-64/N)$									
$\Delta(L/N15-64)$: İstihdam Katkısındaki Değişim									
1999-2002	0.8	0.6	1.1	0.4	1.9	-0.5	-0.6	1.8	0.5
2003-2007	0.8	1.0	0.5	0.3	1.2	0.8	0.1	0.5	1.4
2008-2009	-1.2	1.0	-0.2	-0.7	-1.3	-0.1	-2.6	-1.1	-0.5
2010-2014	0.5	1.5	0.0	0.8	-1.1	1.3	0.4	0.9	0.0
2015-2018	0.4	0.3	0.9	0.8	1.4	1.3	1.1	0.7	0.6
$\Delta(N15-64/N)$: Demografik Yapı Katkısındaki Değişim									
1999-2002	0.3	-0.2	0.0	0.2	-0.3	-0.4	0.3	0.2	0.1
2003-2007	0.2	-0.3	0.0	0.2	-0.3	-0.6	0.2	0.1	0.2
2008-2009	0.0	-0.2	-0.1	-0.1	-0.2	-0.8	0.0	0.3	0.0
2010-2014	-0.3	0.0	-0.6	-0.4	-0.5	-1.0	-0.2	0.1	-0.3
2015-2018	-0.6	-0.2	-0.5	-0.4	-0.4	-0.8	-0.4	-0.4	-0.5

Kaynak: Dünya Bankası verileri kullanılarak tarafımızca hesaplanmıştır.

Summers (2015) tarafından gündeme getirilen “uzun dönemli durgunluk” tartışması da demografik yapının düşük büyüme üzerinde olası bir başka rolüne işaret etmektedir. Söz konusu tartışmanın ana fikri, tasarruf fazlası ve yetersiz yatırım talebine bağlı olarak reel nötr faiz oranının düşük seyretmesidir. Böyle bir durumda para politikası eliyle toplam talebi uyararak mümkün olamamaktadır. Demografik faktörlere bağlı olarak yatırım eğiliminin düşmesi ve tasarruf eğiliminin artması mümkündür. Örneğin yaşlanan ve nüfusu gerileyen bir ekonomide yatırım iştahının gerilemesi doğaldır. Bu bağlamda demografik faktörlerin büyüme ve verimlilik üzerindeki etkileri ve bu etkilerin hangi kanallar üzerinden kendisini gösterdiği ilerleyen dönemde yoğun bir çalışma gündemi oluşturacağına benzemektedir.

Tartışma ve Sonuç

Ülkeler arasında, fert başına gelirle ifade edilen yaşam standardı farklılıklarının en önemli belirleyicisi verimlilik düzeyidir. Bir ülkenin yaşam koşullarını kalıcı şekilde iyileştirmesinin yegâne yolu ise çalışan başına üretim miktarını artırabilmesinden geçmektedir.

Ekonomi yazınında, özellikle gelişmiş ekonomilerde, fert başına gelir artışının son yıllarda ivme kaybettiğine yönelik tespitlerin arttığı dikkati çekmektedir. Gelir artışındaki bu ivme kaybının ardında ise büyük ölçüde verimlilik artışında yaşanan yavaşlamanın bulunduğu iddia edilmektedir. Söz konusu çalışmaların bulgularından bunun kriz sonrasına özgü bir durum olmadığı, verimlilik artışındaki yavaşlamanın küresel krizden önce başladığı, krizin verimlilik artışı üzerinde ilave bir baskı yarattığı anlaşılmaktadır.

Bu çalışmada Dünya Bankası verileri kullanılarak, küresel kriz öncesi ve sonrasında, G-20 ekonomileri özelinde, fert başına gelir artışı ve bu artışın

emek verimliliği ve emek kullanımı yönünden kaynakları ve gelişimi incelenmiştir. Çalışmada, ABD'ye yakınsama perspektifinden, G-20 ekonomilerinin fert başına gelir ve verimlilik performansı da değerlendirilmiştir.

G-20 ekonomilerinin gelir ve verimlilik performanslarının karşılaştırılmasında 2011 sabit SAGP ile GSYH verileri kullanılmış ve bu analizlerin bulguları yorumlanmıştır. Bununla beraber benzer analizler "cari SAGP" ile de yapılmış, elde edilen bulguların analiz sonuçlarında belirgin bir değişikliğe neden olmadığı tespit edilmiştir.

Bu çerçevede çalışmanın bulguları, ekonomi yazınındaki diğer çalışmaların bulgularıyla uyumludur. Gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerde gerek gelir gerekse emek verimliliği artışlarının, küresel krizden sonra hız kestiği görülmektedir. Bununla beraber emek verimliliğindeki ataletin ABD, İngiltere, Güney Kore ve Japonya gibi gelişmiş ekonomilerde krizden önce başladığı da dikkat çekmektedir.

Çalışmada elde edilen bulgulardan, ABD'nin gelir ve emek verimliliği düzeyine yakınsama konusunda başarı yakalamış gelişen G-20 ekonomisi sayısının sınırlı olduğu görülmüştür. Yine elde edilen bulgulara göre Türkiye, ABD'ye hem gelir hem de verimlilik açısından yakınsama konusunda başarı yakalamış ekonomilerdendir. Ancak, fert başına gelirmede ABD'ye yakınsama konusunda daha sınırlı performans gösteren Türkiye'nin, emek verimliliğinde daha belirgin bir başarı göstermesi dikkat çekicidir. Eldeki bulgular, Türkiye'de emek verimliliği düzeyinin Güney Kore ve Japonya seviyelerine yaklaştığını göstermektedir. Bununla beraber, Türkiye'de istihdam oranı hem Güney Kore hem de Japonya'nın oldukça gerisindedir.

Diğer çalışmaların bulgularıyla uyumlu olarak bu çalışmada da hem gelişmiş hem de gelişen çok sayıda ekonominin, krizin ardından emek verimliliğindeki yavaşlamayı emek kullanımını (istihdamı) artırarak telafi etmeye çalıştığı görülmüştür. Ancak özellikle gelişmiş ekonomiler, küresel krizin ardından verimlilikte yaşadıkları kayıpları emek kullanımıyla telafi etmeye çalışsa da bunun sürdürülebilirliği kuşkuludur. Nitekim, bu ülkelerde yaşanan nüfus ve kapanan demografik fırsat penceresi nedeniyle emek kullanımını artırarak büyümenin sınırlarının son derece dar olduğu düşünülmektedir.

Krizin ardından Türkiye'de de gelir artışındaki yavaşlamanın emek kullanımını artırarak telafi edilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Çalışmanın Türkiye açısından bir diğer önemli bulgusu ise çalışma çağındaki nüfusun toplam nüfus içindeki payının, yani demografik yapının büyümeye doğrudan sağladığı katkının artık sonuna yaklaşmasıdır. Bu konuda, özellikle ileriye yönelik nüfus projeksiyonları kullanılarak daha detaylı analizler yapılmasına ihtiyaç vardır.

Demografik yapıdaki değişim ve bunun büyüme üzerindeki etkileri sadece Türkiye'de değil, dünyada da sıcak bir tartışma konusu olacağı benzetilmektedir. Nitekim, son dönemde ekonomi yazınında, bu konudaki çalışmaların arttığı görülmektedir. Gelişmiş ekonomilerde tecrübeli ve dolayısıyla

daha verimli çalışan işgücü, yerini daha tecrübesiz genç kuşaklara bırakmaktadır. Bu, verimlilik üzerinde kısa ve orta dönemde ilave bir baskı unsurudur. Yine yaşlı nüfusa sahip ekonomilerde tüketim ve yatırım eğilimi daha düşüktür. Bu, toplam talebi baskılayarak büyümeyi olumsuz etkileyebilmektedir.

Vatandaşlarının hayat standardını sürdürülebilir şekilde artırmayı amaçlayan ekonomi yönetimlerini gelecek dönemde zorlu bir politika gündemi beklemektedir. Verimlilik artışının önündeki yapısal ve döngüsel kısıtları tespit etmek ve bunlara çareler üretmek gerekecektir. Aksi halde uluslararası kuruluşların kaygılarının haklı çıkması ihtimali kuvvetlenecek, verimlilik kaybıyla geçecek bir diğer on yıl bazı ülkelerde ekonomik, sosyal ve finansal gerilimleri artırabilecektir.

Kaynakça

- Adler, G., Duval, R., Furceri D., Çelik, S., Koloskova, K., ve Poplawski-Riberio, M. (2017). *Gone with the headwinds: Global productivity*. IMF Discussion Note.
- Cette, G., Fernald, J. ve Mojon, B. (2016). The pre-great recession slowdown in productivity. *European Economic Review*, 88, 3-20
- Feyrer, J. (2007). Demographics and productivity. *The Review of Economics and Statistics*, 89(1), 100-109
- Islam, N. (2003). What have we learnt from the convergence debate? *Journal of Economic Surveys*, 17(3), 309-362
- Krugman, P., (1997). *The age of diminished expectations U.S. economic policy in the 1990s*. 2nd Printing. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press
- Lagarde, C, (2017). Reinvigorating productivity growth. <https://www.imf.org/en/News/Articles/2017/04/03/sp040317-reinvigorating-productivity-growth>
- Liu, Y., Westelius N., (2016). *The impact of demographics on productivity and inflation in Japan*. IMF Working Paper. WP/16/237
- OECD. (2001). *Measuring productivity OECD manual*. Paris: OECD Publishing
- OECD. (2016). *Compendium of productivity indicators*. Paris: OECD Publishing
- OECD. (2017). *Compendium of productivity indicators*. Paris: OECD Publishing
- OECD. (2018). *Compendium of productivity indicators*. Paris: OECD Publishing
- Summers, L. (2015). Have we entered an age of secular stagnation? IMF fourteenth annual research conference in honor of Stanley Fischer. *IMF Economic Review*, 63(1), 277-280
- Tang, J., ve Wang, W. (2004). Sources of aggregate labour productivity growth in Canada and the United States. *The Canadian Journal of Economics*, 37(2), 421-444
- Vandenbroucke, G., (2017). Boomers have played a role in changes in productivity. *The Regional Economist*, Fourth Quarter. Federal Reserve Bank of St. Louis, 10-11
- Weil, D. N., (2005). *Economic growth*. 1st edition. U.S.: Pearson Education Inc.